

Litteratur om Ribe amt

I sidste bind (vol. XXIX) af *Acta Archaeologica* har professor *Gudmund Hatt* skrevet »*A dwelling site of Early Migration period at Oxbøl, Southwest Jutland*«. Under henvisning til professorens foreløbige behandling af udgravningen og dens resultater her i årbogen 1948 giver han nu en udtømmende og endelig behandling af det sjældne og imponerende bopladsfund.

I »Kuml« 1959 har snedkermester *Niels Thomsen*, Esbjerg, behandlet et stort *bopladsfund*, nemlig i *Sjælborg plantage*, Hostrup sogn, ved vestkysten af Ho bugt. Her er en landsby med mindst 7 huse brændt ned ca. år 100 e. Kr. Udgravningen blev ledet af stud. mag. *Peder Mortensen* i flere perioder i 1956 og 57. Det hus, interessen især samlede sig om, var et af de nu ret almindeligt kendte jernalderhuse med to rækker tagbærende stolper, temmelig stort, ca. 21 m langt, og med ydervægge af lodrette rafter med risfletning og lerklining, væggene var svagt buede, hvad Thomsen dog ikke mener er tilsigtet. Det, der gav huset særlig interesse, var den brolagte stald med forsænket grebning, som iøvrigt tidligere er iagttaget på Esbjergegnen, og navnlig en ved ydersiden af huset værende kælder med udvendig nedgang. Også de morsomme hule indbukke (se *Fra Ribe Amt* 1947 og 1951) fandtes, endogså i adskillige eksemplarer.

I samme bind har professor *C. J. Becker* skrevet om »*Lergryder med indvendige ører eller »svalerede« hanker fra Danmarks jernalder*«. Heri behandler han bl. a. de to flade gryder med indvendige hanker, som H. K. Kristensen udgravede skår af i affaldsgruber i Kolle, N. Nebel sogn, og som er fra tidlig keltisk jernalder. Sammen med

de beslægtede »svaleredekar« synes de her i landet kun brugt i Syd- og Midtjylland. Hertil hører fund i Borre (Fra Ribe Amt 1939), Torrup, Vorbasse, Tirslund, Malt, Revsing samt Kolle. Disse kar fra jernalderens første tid dukker imidlertid op efter århundreders forløb i vikingetiden. Således har Ribe museum et skår fra Ålbæk, Sneum sogn, som synes at tilhøre denne tid.

I majhæftet af »Naturens Verden« har *Lennart Edelberg* og *Jørgen Raasted* skrevet om »*Værj og fedding*«, og selv om det mest drejer sig om værferne på Halligerne og deres ferkvandsforsyning ved hjælp af feddinge, er artiklen også af værdi for os, fordi værferne findes helt op i marsken ved Ribe.

I »Skalk«, nr. 2 har *Olfert Voss* gengivet luftfotografiet af *bopladsen i Hodde* og ledsaget det af en udmærket plantegning efter fotografiet og omtaler en prøvegravning derude, der synes at vise, at anlægget er fra århundredet før Kristi fødsel. Også *Hans Stiesdal* bringer i »*Arkæologi fra luften*« (Nationalmuseets Arbejdsmark 1959) et billede deraf.

I fortsættelse af sine erindringer »Drengeskår i Vestjylland« i vor årbog for 1958 har fhv. rektor *Kr. Bruun*, tidligere Esbjerg, skildret det næste afsnit af sit liv i »Historiske Meddelelser om København« 1959 under titlen »*Bondestudenten og hovedstaden*« i samme levende og ærlige stil som »Drengeskår«.

I »Kirkehistoriske Samlinger« 1960 har *H. K. Kristensen* gengivet »*Sognepræst Jacob Stampes optegnelser om »religiøse« skikke*«. Det er væsentlig skikkene i N. Nebel og Lydum sogne 1852, det drejer sig om, men også Åstrup og Starup, hvor Stampe tidligere var præst, omtales lejlighedsvis. Kristensen har tilføjet en biografi og en række noter. — I skriftrækken *Danmarks Riges Breve* er udkommet 2. bind i 3. række, omhandlende årene 1344-47. Her er spredte ting om egnen i denne fjerne tid.

Sidste 5. marts var det 500 år siden det bekendte møde fandt sted i Ribe, hvor det slesvig-holstenske ridderskab kærede Kristian den Første til landenes hertug, og han lovede dem, at hertugdømmerne skulle blive »evig sammen udelte«. I den anledning har dr. *Henning von Rumohr* på Karl Wachholtz forlag, Neumünster, udgivet: »*Dat se bliven ewich tosamende ungedelt, Festschrift der Schles-*

wig-Holsteinischen Ritterschaft zur 500. Wiederkehr des Tages von Ripen am 5. März 1960«. En række tyske fagfolk giver her bidrag til belysning af begivenheden. Den plattyske original gengives i faksimile med en oversættelse til højtyisk. Andre spørgsmål behandles i sammenhæng dermed.

Morten Kamphövener: Skrumsager.

En sønderjysk fører.

Historisk Samfund for Sønderjylland har udsendt en lille bog i samme nydelige udstyr som Marie Boesens bog om Agnes Schmidt fra Lundsmark, der tidligere har været omtalt her. Det er rigtige gavebøger til en billig pris, kærkomne hos slægt og venner.

Over hele vort amt er »gamle Skrumsager« kendt og æret som den stoute og stærke kæmpe fra Københoved, der stod frygtløs i kampen for Sønderjyllands danskhed. I den nordlige del af vort amt er han tillige kendt for sin tilknytning til egnen. Han har tjent på Vadgården i Nr. Nebel og en født i nabosognet, på Skrumsager i Sdr. Bork. Tillige er han kendt for sin romantiske kærlighedshistorie; gang på gang har jeg hørt ældre folk fortælle historien om, hvordan han bortførte sin brud, da vielsen skulle foregå, efterfulgt af sin rasende svigerfar.

Levende og nøgternt, kyndigt og indgående skriver *Morten Kamphövener* om *Skrumsager* og hans gerning, hans fremtrædende plads i det nationale arbejde, i ledelsen af Sprogforeningen og i redaktionen af dens almanak og Vælgerforeningens myndige formand. *Skrumsagers* egne erindringer er benyttet samt et stort arkiv- og avis-materiale.

Det er i virkeligheden en både spændende og morsom fortælling, tillige lun og hyggelig. Det er ikke bare *Skrumsagers* offentlige fremtræden, der skildres, men også hans liv hjemme. Vi læser også om hans to hustruer, den »bortførte«, dygtige og betydelige Ane Marie Kloppenborg og hans anden hustru, den gode og blide Laura Buch, som hans far allerede havde fået løfte på som svigerdatter, mens hun lå i vuggen. Men bogen er mere end person-

skildring. Den giver tillige et indblik i den nationale kamp og er helt igennem et stykke virkelig levende folkelig historieskrivning.

Niels Åge Nielsen: De jyske dialekter.

Sprogforskeren *Niels Åge Nielsen*, bibliotekar ved Statsbiblioteket i Århus, har udsendt en bog, der ikke bare er af værdi for sprogstuderende og lærere, men for alle, der holder af det kernefulde jyske sprog. Det er en populær dialektshistorie. Her fortælles om, hvordan dialekterne er opstået, og hvordan studiet af jysken er blevet udført. Blandt disse studerende her fra amtet er der grund til at nævne mænd, som H. F. Feilberg, Marius Kristensen og Arne Espegård i Esbjerg, hvis værk om vendelbomålet nylig er udkommet. Af folk, der har skrevet på vor egne mål kan fremhæves J. Jacobsen, K. J. Kristensen, I. Carl Christensen, Niels Holbak, Salomon Frifelt og Tobiassen Kragelund.

»Dit mål røber dig, du er en gallilæer!« — Det var ikke bare i apostlenes dage, man kunne høre forskel på de forskellige egne mål. Det kan vi også stadig her i landet. For grænserne mellem alle disse egne mål gøres der rede i bogen, også de uddøde dialekter i Sydslesvig tages med. Anskuelige kort viser grænserne, særprægene fremdrages, og på hver dialekt er der fortalt småhistorier, oplevelser eller digte, og der er fortegnelser over, hvad der er trykt på og om disse egne jysk. Så sluttes der med eksempler på orddannelse, ordforråd og stil og en skildring af den kamp, der er ført mellem jysken og rigsmålet det sidste par hundrede år.

Nyt kærkomment hjælpemiddel for personal- og lokalhistorikere og andre interesserede.

Rundt omkring i vore kirker, på stolegavle, prædikestole og altertavler, på herregårde, gamle møbler og i vore museer støder man jævnlig på våbenskjolde. Men hvis er det? Hvilken slægt har ført det skjold? spørger man ofte. Det har det ikke altid været let at finde ud af. I

Thiset og Wittrups *Nyt dansk Adelsleksikon* i forbindelse med *Storks Dansk Vaabenbog* kan man nok finde, hvilket våben en bestemt dansk adelsslægt fører. Men det har ikke været så let at gå den modsatte vej, altså svare på ovenstående spørgsmål. For de ældre våbens vedkommende kunne man dog nogenlunde klare sig ved hjælp af Henry Petersens og Thisets sigilsamlinger. Men for de senere var det svært. Nu er der imidlertid udkommet et udmærket hjælpemiddel, hvor man ved hjælp af en nøgle — en sådan, som vi kender fra en flora til at bestemme planter efter — hurtigt og let ved at se på våbnet og slå op i nøglen kan se, hvem der fører det pågældende våben.

Det er arkivar *Knud Prange* ved Landsarkivet i Viborg, som har udført det store arbejde at lave denne »*Heraldisk nøgle til Nyt dansk Adelsleksikon*«. Prange oplyser selv i forordet, at det — med større og mindre pauser — har taget ham 14 år. Arbejdets betydning fremgår også af, at udarbejdelsen er støttet af Den Hielmstjerne-Rosenrone-ske Stiftelse og trykningen bekostet af Videnskabsfonden, mens Samfundet for dansk Genealogi og Personhistorie sammen med Dansk historisk Fællesforening har udgivet værket. Det medfører, at da vort samfund er tilsluttet Fællesforeningen, vil vore medlemmer kunne få bogen til favørpris 16 kr. uindbundet og 19 kr. indb. (bogladepris 27 og 32).

Nøglen er lavet sådan, at folk, der ellers ikke er kyndige i heraldikkens kunstige regler, også kan bruge den, idet Prange har simplificeret inddelingen og givet en fyldig forklaring om brugen i indledningen. Og den må man være nogenlunde fortrolig med, før man tager fat. Selv om skjoldtegnet skulle være forslidt eller udvisket, f. eks. på gravsten, kan det alligevel bestemmes ved hjælp af Pranges bog, hvis hjelmtegnet er bevaret, da han også har ledsaget værket med en nøgle for hjelmtegnet alene.

Alle, der sysler med hjemstavnen, slægts- eller kunsthistorie, har al grund til at være arkivar Prange taknemlig for den nyttige håndbog.

H. K. Kristensen.

Virksomheden

Årsmødet holdtes i *Vorbasse* d. 26. sept. Da formanden var på rejse til Spanien og Nordafrika, ledede næstformanden, *redaktør P. Friis* mødet. *A. Kristiansen*, *Vorbasse*, valgtes til dirigent. *Friis* aflagde beretning om virksomheden i det forløbne år, fru *Kvist* regnskabet og *Kristensen* omtalte årbogen. Valgene var genvalg. *Adjunkt Edelberg*, *Ribe*, takkede for de billige særtryk og slog til lyd for, at skoler anskaffede særtryk af visse artikler, *lærer Øllgaard*, *Ølgod*, henstillede, at man fremtidig lod tre årgange udgøre et bind, da fire gjorde bogen uhåndterlig, når den blev indbundet. *Vejassistent Christensen*, *Grindsted*, foreslog, at man rettede henvendelse til skoleinspektørerne og større skoler med anmodning om at gøre lærerpersonalet opmærksomme på det rige stof til hjemstavnsundervisning, der fandtes i årbøgerne; dette kunne måske også fremme tilgang af medlemmer blandt lærerne. Næstformanden lovede, at de fremkomne forslag skulle blive behandlet i bestyrelsen.

Ved det offentlige møde talte *lærer Vald. Andersen*, *Bække*, om træk af egnens historie og dvælede især ved kildedyrkelsen og *Vorbasse* marked med dertil hørende slagsmål og om de tyske kolonisters anbringelse på heden. Ved kaffebordet talte *redaktør Friis* om betydningen af disse sammenkomster, endvidere havde *H. K. Kristensen*, *lærer Kvist* og »den jyske smed« samt *A. Kristiansen* og *frk. Agnes Møller* ordet.

Sommerstævnet d. 18. juni havde som sædvanlig samlet stor tilslutning. Der begyndtes i *Astrup kirke*, som sognepræsten *Høgsbro Østergaard* kyndigt skildrede ud fra det intime kendskab, han havde vundet ved sine kirkeunder-

søgelse, ligeledes redegjorde han for granithovedet med de tre ansigter i *Glejbjerggårds have*. Om dette har han som bekendt skrevet en stor afhandling i »Kuml«. Man drak kaffe på Glejbjerg hotel, kørte til *Bramminge gamle Sct. Knuds kirke*, hvor H. K. Kristensen forklarede inventaret og mindesmærkerne og især talte om søhelten, stiftamtmand C. C. Gabel. Tilsidst besøgte man *Bramminge Hovedgård*, hvor ejeren *Poul Lund* fortalte om gården og navnlig om Kai Lykke. Samme sted spistes aftensmad, og Sal. Frifelt takkede for den gode dag.

I det forløbne år har styrelsen arbejdet en del med de fredninger, der sorterer under samfundet. De vejspor af den gamle Varde-Strandbyvej, som på Historisk Samfunds foranledning blev fredet af Varde byråd ved borgmester Niels Jensen på Varde bys jord, og som møller A. Schack, Alslev mølle, lod frede på sin jord i 1921 var truet med udslettelse, ja, på Varde bys jord er det allerede sket. Byrådet har - intetanende - mange år efter fredningen ladet arealet pløje og udforpagte. Ved en forhandling, redaktør Friis og H. K. Kristensen førte med borgmesteren, stilledes det i udsigt, at byen ville lade et andet areal frede, hvis man kunne finde et egnet stykke i den tilstødende plantage. Derefter besøgte den samlede bestyrelse arealet, men fandt ikke noget fredningsværdigt, da vejsporene var ødelagt af planterillerne. Det fredede areal på Alslev mølles hede er overtaget af militæret og indgået i dettes store øvelsesplads. Ved imødekommenhed fra militærets side - vi har navnlig grund til at takke *oberstløjtnant Allerslev Jensen* og *arkitekt Overgaard* - har militæret på egen bekostning nu ladet arealet afmærke, så nu skulle dette være sikret. Endvidere må vi i den forbindelse takke *landinspektør Gunnar Jessen*, Varde, for elskværdig hjælp.

Nye medlemmer

Lektor Karen Carsten, Kolding
Gartner J. H. Hundebøl, Skads
Lærer P. Christensen, Ølgod
Nis A. Jensen, Damgaard, Vejen
Pensionist A. Hansen, Alslev
Smedemester J. Andersen, Alslev
Pensionist Chr. Thøgersen, Alslev
Gdr. Hans Gregersen, Toftnæs
Fiskemester Harry Jensen, Toftnæs
Entreprenør Hans Kristensen, Alslev
Fru M. Elmgaard, Varde
Landmand Åge Jessen, Østerby
Gdr. Chr. Block, Jegsmark
Pens. lærer Fr. Nielsen, Hjerting
Ebba Schmidt, Vejen
Lærer L. N. Andersen, Nyby
Lærer Johs. Møller, Agerbæk
Gdr. M. Dransfeldt, Guldager
Gdr. C. Carstensen, Toftnæs
Gdr. Niels Chr. Rahbæk, Ansager
Sognepræst E. Eller, Varde
Tandlæge Laursen, Holsted by
Kasserer E. Bunde Jørgensen, Varde
Købmand Vagn Nielsen, Fredericia
Guldsmed Korsgaard, Varde
Murer Vald. Mathiesen, Vorbasse
Gas- & vandm. A. Friis Thomassen, Guldager
Garnisonsbiblioteket, Varde
Købmand H. Bramsen, Tofterup
Rentier Chr. Højberg, Starup

Lærer Anker Schøler, Rousthøje
Landpost E. Urup, Øse
Gdr. Skovsen, Bastrup
Gdr. Åge Hjortkjær, V. Vamdrup
Lærer Mogens Jessen, Vamdrup
Gdr. P. Hørlyck, Bastrup
Proptr. E. Hansen, Vamdrup
Skoleinspektør Nymann, Vamdrup
Gdr. S. Thyssen, V. Vamdrup
Slagtermester Bjerregaard, Vamdrup
Skolebest. A. C. Andersen, Vamdrup
Førstelærer Philipsen, Ø. Vamdrup
Farvehandler Knud Schou, Vamdrup
Direktør L. Schou, Vamdrup
Speditør L. Mikkelsen, Vamdrup
Mejeribest. A. Dahlsgaard, Vamdrup
Lærer P. Brünnich Lyngbye, Dalbyover
B. Vibe Pedersen, Plougslund
Arkitekt H. Overgaard, Kolding
Fhv. gdr. G. Petersen, Vamdrup
Dræningsmester J. Jensen, Vamdrup
Gdr. J. Schmidt, Bastrup
Tømrmester Hans Lyhne, Tistrup
Radioforhandler P. Skelmoser, Varde
Fru Haahr Christensen, Varde
Sygeplejerske M. Didisheim, Esbjerg

Regnskab 1959-60

INDTÆGT:

Kassebeholdning		4555,06
895 ord. medlemmer	à 8 kr.	7160,00
4 » »	» 7 kr.	28,00
1 » »	» 4 kr.	4,00
<hr/>		
27 kommuner	» 12 kr.	324,00
13 » »	» 20 kr.	260,00
1 » »	» 15 kr.	15,00
1 » »	» 24 kr.	24,00
2 » »	» 25 kr.	50,00
<hr/>		
79 biblioteker	» 8 kr.	632,00
1 » »	» 20 kr.	20,00
2 » »	» 16 kr.	32,00
<hr/>		

Salg af Lyngbohæfter		684,00
» » gl. arbejder		305,54
Tilskud fra undervisningsministeriet		264,00
» » Ribe amt		1575,00
» » Varde kommune		200,00
» » Varde sparekasse		150,00
» » Varde sparekasse til korset ved St. Folmers kilde		50,00
Tilskud fra Alslev-Hostrup komm. til korset ved St. Folmers kilde		200,00
Godtgjort porto		300,00
» papirafgift		311,50
Renter af Kirstine og Th. Mølhedes legat		91,50
» » bankbeholdning		304,92
Entreindtægt		58,06
		117,00
		<hr/>
		Kr. 17031,58

UDGIFT:

Trykning af årbogen		4776,35
Forfatterhonorar		911,00
Udsendelse af årbogen		683,40
Løn til redaktør og kasserer		400,00
Møder og foredrag o. lign.		535,05
Bogkøb		52,20
Kontingenter		150,00
Rejsning af kors ved St. Folmers kilde		767,17
Undersøgelser		95,00
Porto, telefon m. m.		211,86
Reservefonden		2000,00
Kassebeholdning at overføre		6449,55
		<hr/>
		Kr. 17031,58

GRUNDFONDEN:

1. april 1959		1251,12
Renter		50,78
25. november 1959		2000,00
<hr/>		
1. april 1960		ialt kr. 3301,90

Egtved, den 1. april 1960.

JOHN KVIIST.

Revideret uden bemærkninger.

Ribe, d. 25. maj 1960   Ølgod, d. 10. maj 1960
 Lennart Edelberg   H. Øllgaard

Efter regnskabets afslutning med tak modtaget 50,00 kr. af Nr. Nebel sparekasse. Beløbet føres på næste års regnskab.

INDHOLDSFORTEGNELSE

1. Bue Kaae: Frederik Munk til Krogsgård.
2. Strange Nielsen: Af en islændings dagbog 1795-96.
3. Elle Jensen: Skolelærer Jens Chr. Sønnerbye i Oksby.
4. H. K. Kristensen: Da stormfloder væltede Riberhus' mur og ødelagde sæden i Tanderup.
5. Svend B. Troelsen: V. Vedsted under stormfloders hærgen.
6. Leo Novrup: Undersøgte overpløjede gravhøje. Fund i Holsted og Læborg.
7. H. K. Kristensen: En mærkelig oldsag fra Vorbasse.
8. Olav Christensen: Et oldsagsfund fra Lustrup mølle.
9. Vald. Andersen: Hekse i Lindknud sogn.
10. H. K. Kristensen: Streng straffe.
11. Årbogspræmie til John Kvist.
12. Mindeord (N. M. Kromann, J. M. Lauridsen, Gudmund Hatt, Victor Hermansen, P. H. Haahr).
13. Litteratur om Ribe amt.
14. Virksomheden. Nye medlemmer.

Historisk Samfund for Ribe Amt har følgende bestyrelse: Forfatteren *Sal. Frifelt*, Ølgod, formand, redaktør *P. Friis*, Varde, lærer *H. K. Kristensen*, Lunde J., sekretær, lærer *John Kvist*, Egtved, kasserer, seminarieforsender *Sv. Mogensen*, Ribe, snedkermester *Niels Thomsen*, Esbjerg, og sognepræst *K. Høgsbro Østergaard*, Åstrup, pr. Glejbjerg. Redaktionsudvalget er *Kristensen* (fmd.), *Sv. Mogensen* og *Niels Thomsen*.

